

Kulttuurinen kompetenssi toimintaterapiassa

Roosa Turunen

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2020
Sosiaali- ja terveysala
Toimintaterapeutti (AMK)

Tekijä Turunen, Roosa	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Kesäkuu 2020
	Sivumäärä 40	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Kulttuurinen kompetenssi toimintaterapiassa		
Tutkinto-ohjelma Toimintaterapeutin tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaajat Tanja Hilli-Harju, Mari Kantanen		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän ammattikorkeakoulu		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka toimintaterapeutit huomioivat monikulttuuriset asiakkaat toimintaterapian prosessin aikana sekä millaisia käytäntöjä toimintaterapeuteilla on monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamiseen. Työn tarkoituksena oli kuvata suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurista kompetenssia. Mielenkiinto muodostui opiskelujen aikana monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelyn kautta. Aiheesta ei löytynyt suomalaista tutkimusta.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitu teema-haastattelu. Haastateltavat ilmoittautuivat haastateltaviksi Facebook-julkaisun kautta, jossa etsittiin monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskenteleviä toimintaterapeutteja haastateltaviksi opinnäytetyöhön. Haastattelut toteutettiin vuoden 2020 helmikuussa. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyy-sin kautta, minkä jälkeen aineisto järjesteltiin teemoittain.</p> <p>Aineistosta selvisi toimintaterapeuttien käytäntöjä monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelyssä. Toimintaterapeuttien haastatteluista nousivat esille myös kulttuurisen kompetenssin teoriassa olevat osaamiset. Monikulttuurisista asiakkaista ja toimintaterapiasta ei löydy toimintaterapeuttien tarpeeseen vastaavaa koulutusta, vaikka tällainen kou-lutus koetaan tarpeelliseksi. Johtopäätöksenä voidaan todeta kulttuurisen kompetenssin teorioissa ja toimintaterapeuttien haastatteluissa olevan paljon yhtäläisyyksiä. Toimintate-rapeutit mukauttavat toimintaansa ja ottavat asiakkaan kulttuurin huomioon. Opinnäyte-työn tavoite täyttyi, mutta haastateltavien otos oli pieni. Joten lisää tutkimusta aiheesta tarvitaan, muun muassa selvittämään laajemmalla otoksella toimintaterapeuttien kulttuu-rista kompetenssia erilaisissa työtehtävissä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) toimintaterapia, kulttuurinen kompetenssi, monikulttuurisuus, haastattelututkimus		
Muut tiedot		

Author(s) Turunen, Roosa	Type of publication Bachelor's thesis	Date June 2020 Language of publication: Finnish
	Number of pages 40	Permission for web publication: x
Title of publication Cultural competence in Occupational Therapy		
Degree programme Degree programme in Occupational Therapy		
Supervisor(s) Hilli-Harju Tanja, Kantanen Mari		
Assigned by Jyväskylä University of Applied Sciences		
Abstract <p>Aim of the thesis was to find out how occupational therapists acknowledge multicultural clients during occupational therapy process and what kind of methods occupational therapists use in practice when interacting with multicultural clients. Aim of the study is to describe Finnish occupational therapists' cultural competence. Interest in the topic rose from interacting with multicultural clients during studies. There weren't any Finnish studies about cultural competence in occupational therapy.</p> <p>The study was a qualitative study semi-structured interviews as a method to collect data. Interviewees signed up for the interview from a Facebook post. Occupational therapists working with multicultural clients were asked to sign up for an interview for thesis about cultural competence in occupational therapy. The interviews were conducted during February 2020. The interviews were recorded and transcribed. Data was analysed using theory-driven content analysis and organized by using thematizing.</p> <p>The data revealed occupational therapists' practices working with multicultural clients. Cultural competence theory construct can also be found in the interviews of occupational therapists. There isn't education about occupational therapy and multicultural clients, that occupational therapists wish to have. Occupational therapists feel such training necessary. As a conclusion, there are a lot of similarities that rose from occupational therapists' interviews and cultural competence theory. Occupational therapists adapt their actions and take the client's culture in consideration. The goal of the thesis was fulfilled, but the sample of the interviewees was small. More research is needed on cultural competence and occupational therapy with a wider sample, for example to research cultural competence in larger spectrum from occupational therapists working in different sectors.</p>		
Keywords (subjects) occupational therapy, cultural competence, multiculturalism, interview study		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Kulttuurinen kompetenssi	5
3	Kulttuurin merkitys ihmisen toiminnassa	8
4	Kulttuurinen kompetenssi osana asiakkaan kohtaamista	10
5	Kulttuurisen kompetenssin kehittyminen	13
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	15
7	Opinnäytetyön toteutus ja menetelmät	16
	7.1 Menetelmä	16
	7.2 Haastattelujen toteutus	16
	7.3 Sisällönanalyysi	18
8	Tulokset	20
	8.1 Kulttuurinen tietoisuus	20
	8.2 Kulttuurinen tieto	21
	8.3 Kulttuurinen tahto	21
	8.4 Kulttuurinen herkkyyys	22
	8.5 Kulttuurinen taito	23
	8.6 Kulttuurinen kohtaaminen	24
	8.7 Kulttuurinen kompetenssi ja sen kehittyminen	25
	8.7.1 Kulttuurinen osaaminen toimintaterapian opinnoissa	25
	8.7.2 Kulttuurisen kompetenssin koulutus.....	26
9	Johtopäätökset	27
10	Pohdinta	29
	10.1 Tulosten pohdinta	29
	10.2 Eettisyys ja luotettavuus	31
	10.3 Jatkotutkimusaiheet	34

Lähteet	35
----------------------	-----------

Liitteet	37
-----------------------	-----------

Liite 1. Ulkomaalaistaustaisten määrä Suomessa 1990-2018.....	37
Liite 2. Teemahaastattelun runko.....	38
Liite 3. Haastateltavien hakemus	39
Liite 4. Suostumus.....	40

Kuviot

Kuvio 1. Kulttuurisen kompetenssin prosessin malli. Muokattu ja suomennettu mukailen The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services-mallia (Campinha-Bacote 2002).	11
Kuvio 2. Kulttuurisen kompetenssin kehittymisen malli. Muokattu ja suomennettu mukailen The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence-mallia (Papadopoulos ym. 2006, 10).....	14
Kuvio 3. Aineistosta analysoitavat teemat.....	19
Kuvio 4. Haastattelujen tuloksia.....	27

1 Johdanto

Kulttuurinen kohtaaminen tulee entistä tärkeämmäksi terveydenhuollossa, kun kansainvälisyys kasvaa Suomessa. Ulkomaalaistaustaisten määrä on kaksinkertaistunut kymmenen vuoden aikana (Liite 1). Ulkomaalaistaustaisten kasvu tarkoittaa myös monikulttuurisuuden kasvua Suomessa. Kulttuurit tulevat näkymään kasvavasti terveydenhuollossa ja vaikuttavat myös toimintaterapiaan. Kulttuurin huomiotta jättäminen voi johtaa epäeettiseen toimintaterapiaan (Castro, Dahlin-Ivanoff & Mårtensson 2014, 412). Toimintaterapian asiakaskunnan muuttuessa moninaisemmaksi toimintaterapeuttien kulttuurinen kompetenssi on välttämätöntä. (Suarez-Balcazar, Rodawoski, Balcazar, Taylor-Ritzler, Portillo, Barwacz & Wills 2009, 499).

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta esittelee Terveydenhuollon yhteisen arvopohjan, yhteiset tavoitteet ja periaatteet ETENE-julkaisussa (2001) terveydenhuollon eettiset periaatteet. Yksi periaatteista on oikeudenmukaisuus, joka tarkoittaa yhtäläisen hoidon parissa olevien potilaiden samanarvoista hoitoa. Asianmukainen hoito ja ihmisarvoinen kohtelu ei riipu sukupuolesta, iästä, sosiaalisesta asemasta, kulttuurista tai etnisestä taustasta. Toinen eettinen periaate on ihmisarvon kunnioitus, joka tuo esille jokaiselle kuuluvan yhtäläisen ja ainutlaatuisen ihmisarvon. Samanarvoinen ja ihmisarvoa kunnioittava, asianmukainen toimintaterapia kuuluu myös monikulttuurisille asiakkaille. Suomen Toimintaterapeuttiliitto on määritellyt ammattieettiset ohjeet, jotka jokaisen toimintaterapian alalla työskentelevän tulee omaksua ajatteluunsa ja työskentelyynsä. Näissä ammattieettisissä ohjeissa tulee esille, että asiakkaan etninen tausta tai kansalaisuus tai muut vastaavat seikat eivät saa vaikuttaa asiakkaan kohteluun toimintaterapiassa.

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus takaa perustavanlaatuiset ihmisoikeudet jokaiselle ihmiselle. Artikla 2 kertoo jokaisella olevan oikeudet julistuksessa esitettyihin vapauksiin ja oikeuksiin syntyperästä, kansallisuudesta, rodusta, ihonväristä, uskonnosta tai poliittisesta mielipiteestä huolimatta. Artikla 25 kertoo jokaisella olevan oikeuden terveyteen ja hyvinvointiin

sekä turvaan sairauden, tapaturman ja vanhuuden varalta. (Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948.)

Ihmisoikeudet sekä eettiset periaatteet tuovat esiin sen, että jokaisella on oikeus tulla kohdelluksi arvostuksella ja kunnioituksella sekä mahdollisuus käyttää terveydenhuollon palveluita. Tämä on tärkeä tausta-ajatus, joka tulisi olla terveydenhuollon ammattilaisilla kohdatessa kaikkia asiakkaita. Terveydenhuollon ammattilaiset tulevat oletetusti kohtaamaan useita erilaisia kulttuurisia ryhmiä. Jotkin kulttuuriset ryhmät voi tunnistaa ulkonäöstä ja toiset ovat näkymättömiä päällepäin. (Srivastava 2007, xi.) Monimuotoisuus on kasvussa välttämättömästi ja siirrytään kohti tilannetta, jossa kaikkien pitää sopeutua kaikkiin ja monimuotoisuudesta muodostuu uusi normi (Geldof 2016, 38). Sopeutumisessa on kuitenkin haasteita, muun muassa kielelliset ja kulttuuriset erot, jotka lisääntyvät globalisaation ja maahanmuuton myötä. Toimintaterapeutit ovat paineen alla, kun pitää mukautua väestötilaston muuttumiseen sekä muuttuviin vaatimuksiin (Suarez-Balcazar ym. 2009, 504). Muutoksista huolimatta toimintaterapeuttien tulee tuottaa tehokasta ja eettisten ohjeiden mukaista toimintaterapiaa.

Toimintaterapiassa pyritään kohtaamaan asiakas asiakaslähtöisesti ja työskentelemään tavalla, joka kunnioittaa asiakkaan omia arvoja, valintoja, mieltymyksiä ja näkökulmia (Fischer & Marterella 2019, 64). Kun toimintaterapeutti työskentelee itseensä verrattuna kulttuurisesti erilaisten asiakkaiden kanssa asiakaslähtöisyys, kulttuurin huomiointi sekä kulttuurisen pätevyyden tärkeys korostuu.

Opinnäytetyössä kulttuurista kompetenssia tarkastellaan usean teorian kautta. Kulttuurisen kompetenssin taustateorioina toimivat Campinha-Bacoten (2002) *The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services* sekä Papadopouloksen (2006) *The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence*. Teoreettisena viitekehyksenä opinnäytetyössä toimii Fischerin & Marterellan (2019) toimintaterapian teoria *Transactional Model of Occupation*. Nämä teoriat toimivat pohjana aineiston keruussa ja aineiston analysoinnissa.

Suomalaista tutkimusta kulttuurisesta kompetenssista toimintaterapian näkökulmasta ei löytynyt. Aihe on kuitenkin tärkeä, sillä myös toimintaterapiaan, kuten muihinkin terveydenhuollon palveluihin tulee jatkuvasti enemmän monikulttuurisia asiakkaita. Monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamista ja kulttuurin huomiointia osana toimintaterapiaa tulisi harjoitella jo toimintaterapian opintojen aikana. Opinnäytetyöni tuo Jyväskylän ammattikorkeakoululle tietoa kulttuurisen kompetenssin toteutumisesta toimintaterapiassa sekä tietoa siitä, mitä olisi tärkeä huomioida kulttuurisen kompetenssin opetuksessa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurista kompetenssia. Tavoitteena on selvittää, kuinka monikulttuurisia asiakkaita huomioidaan toimintaterapian prosessin aikana ja millaisia käytäntöjä toimintaterapeuteilla on monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamiseen. Opinnäytetyön aiheeseen kiinnostus muodostui monikulttuuristen kohtaamisten kokemusten myötä ja kiinnostuksesta erilaisia kulttuureita kohtaan. Työharjoittelu sekä opiskelijavaihto ulkomailla korostivat kulttuurin huomiointia osana toimintaterapiaa, jotta pystytään tuottamaan asiakaslähtöistä ja yksilöityä toimintaterapiaa jokaiselle asiakkaalle.

2 Kulttuurinen kompetenssi

Kulttuuri on terminä haastava määritellä. Kulttuuri koostuu useista eri elementeistä kuten arvoista, normeista, käytöksestä ja oletuksista. Kulttuuri terminä viittaa ryhmään ihmisiä, joilla on samanlaisia arvoja ja tapoja ajatella ja toimia, joka poikkeaa toisen ryhmän ajattelusta. (Srivastava 2007, 14-15.) Kulttuurit ovat ikuisesti muuttuvia, koska yksilöihin vaikuttaa kulttuuri ja yksilöt vaikuttavat kulttuuriin. Kulttuuri on ryhmän jaettu tapa elää, joka vaikuttaa yksilön elämäntyyliin, identiteettiin ja heidän suhteeseensa muihin ihmisiin saman kulttuurin sisällä ja ulkopuolella. (Papadopoulos 2006, 10.)

US Department of Health and Human Services (2001) on tiivistänyt kulttuurin roolin terveydenhuollossa seuraavasti: kulttuurilla on olennainen rooli terveydessä sekä

sairaudessa ja tällä on vaikutus terveydenhuollon palveluiden tuloksiin, kulttuuri on konsepti, joka yhdistetään asiakkaisiin sekä myös terveydenhuollon ammattilaisiin, jotka hoitavat asiakkaita. Terveydenhuollon järjestelmän sekä terveydenhuollon ammattilaisten kulttuuriset asenteet vaikuttavat diagnoosiin, hoitoon, palveluiden organisointiin sekä asenteilla on huomattava vaikutus terveydenhuollon palveluiden tuottavuuteen sekä laadukkuuteen (Srivastava 2007, 6).

Kompetenssi tarkoittaa yleisen suomalaisen asiansanaston mukaan kelpoisuutta, osaamista ja pätevyyttä (Finto, 2019). Monikulttuurisen osaamisen verkkokoulussa (Kaunio, 2018) kulttuurinen kompetenssi on määritelty kyvyiksi ja taidoiksi, joita tarvitaan kulttuurisesti erilaisten ihmisten kohtaamiseen. Kyky, jossa kunnioitetaan ja arvostetaan vieraiden kulttuurien asenteita, käyttäytymistä, vuorovaikutustapoja sekä kulttuurista johtuvaa erilaisuutta. Kulttuurinen kompetenssi on prosessi, joka vaikuttaa ajatteluun, toimintaan, arvomaailmaan ja asenteisiin. Kulttuurisen kompetenssin prosessissa terveydenhuollon ammattilainen kehittää jatkuvasti osaamistaan tarjota tehokasta terveydenhuoltoa, jossa otetaan huomioon asiakkaiden kulttuuriset uskomukset, tarpeet ja käytöstavat (Papadopoulos 2006, 11).

Jyväskylän ammattikorkeakoulu on määritellyt saavutettavat osaamiset, joita kerrytetään toimintaterapian opintojen aikana. Osaamiskuvauksessa on huomioitu kulttuurin huomiointia asiakastyössä sekä kansainvälisyysosaamista. Toimintaterapeutin vuorovaikutussuhteen osaamiseen kuuluu yksilöllisten erojen, kulttuuristen uskomuksien ja tapojen arvostaminen sekä kunnioittaminen. Kansainvälisyysosaamiseen kuuluu toimiminen monikulttuurisessa ympäristössä muiden kanssa sekä vieraan kielen hyödyntäminen itsenäisesti työelämän viestintätilanteessa.

Kulttuurisen kompetenssin tarve on suuri, mutta kulttuurinen kompetenssi ymmärretään vielä heikosti. Kulttuurisen kompetenssin käsite on kehittynyt aiemmin käytetyistä termeistä: kulttuurinen herkkyys, kulttuurinen tietoisuus ja kulttuurinen taito. Kulttuurinen kompetenssi vie tämän ajattelun vielä pitemmälle käytäntöön

saakka, jotta tietoa ja taitoa voidaan käyttää asiakkaiden kohtaamisessa. (Srivastava 2007, 9.)

Kulttuurisesti pätevällä toimintaterapeutilla on arvostus omaa kulttuurista identiteettiään kohtaan sekä syvä ymmärrys kulttuurieroista. Kulttuurinen kompetenssi mahdollistaa sen, että toimintaterapeutit pystyvät tuottamaan yhtä tehokasta ja eettistä terapiaa asiakkaille, jotka tulevat erilaisista kulttuuritaustoista kuin asiakkaille, jotka tulevat samanlaisesta kulttuurisesta taustasta kuin toimintaterapeutti itse. (Darawsheh, Chard & Eklund 2015, 16.)

American Occupational Therapy Association julkaisussa Occupational Therapy Code of Ethics (2015) esitellään seitsemän arvoa, jotka ohjaavat toimintaterapeutteja eettiseen toimintaan. Toimintaterapeuttien tulisi soveltaa näitä arvoja toimintaterapian kaikilla osa-alueilla eettisyyden edistämiseksi. Neljäs arvoista: oikeus, tuo esille toimintaterapian kuuluvan kaikille taustasta huolimatta. Viides arvo: yksilöllisyys, korostaa yksilöllisyyden huomiointia. AOTA:n asettamat eettiset säännöt toimintaterapeuteille näin ollen korostavat myös monikulttuuristen asiakkaiden yksilöllisyyden huomiointia sekä toimintaterapian kuuluvuutta kaikille. AOTA:n arvot puoltavat kulttuurista kompetenssia toimintaterapeuteille, jotta toimintaterapia olisi tasa-arvioista ja yksilöllisesti huomioitua kaikille toimintaterapian asiakkaille.

Tässä opinnäytetyössä kulttuurinen kompetenssi nähdään kykyinä ja taitoina, joita toimintaterapeutti tarvitsee ja käyttää kohdatessaan kulttuurisesti erilaisia asiakkaita tarjotakseen tehokasta terveydenhuoltoa huomioiden asiakkaan kulttuurinen vakaumus, käyttäytyminen ja tarpeet. Opinnäytetyössä käytetään kulttuurista kompetenssia ja kulttuurista pätevyyttä synonyymeina.

Kulttuuriseen kompetenssiin liitetään usein käsite monikulttuurisuus. Monikulttuurisuus terminä on kompleksinen ja sen ymmärtäminen ja käyttö eri tavoin eri yhteyksissä tekee siitä haastavan määritellä. Opinnäytetyössä päädyttiin käyttämään termiä monikulttuurisuus, sillä opinnäytetyö tutkii kulttuurisesti kantasuomalaisista poikkeavia toimintaterapian asiakkaita. Monikulttuurisuus termiä käyttämällä ei

tarvitse rajata tutkimuksessa asiakasryhmää pienemmäksi, esimerkiksi maahanmuuttajiin tai turvapaikanhakijoihin, vaan aihetta pystytään käsittelemään laajemmin.

Monikulttuurisuus tulee kuitenkin määritellä ja yksinkertaisimmillaan monikulttuurisuus tarkoittaa väestön kulttuurista ja etnistä monimuotoisuutta. Monikulttuurisuutta on erilaiset kielet, kansalaisuudet, uskonnot. Monikulttuurisuutta on erilaiset tavat ymmärtää hyvä elämä, erilaiset arvot ja erilaiset perhesuhteet. (Alitolppa-Niitamo ym. 2013, 7.) Toimintaterapian näkökulmasta katsellaan toimintaa ja monikulttuurisuus näyttäytyy myös ihmisten erilaisina tapoina viettää vapaa-aikaa ja erilaisina arjen toimintakäytäntöinä kuten erilaisina tapoina ruuanlaitossa.

3 Kulttuurin merkitys ihmisen toiminnassa

Opinnäytetyössä käytetään toimintaterapian teoreettisena pohjana Transactional Model of Occupation mallia kuvaamaan, sitä kuinka tärkeää toiminnan kannalta on huomioida toiminnan taustalla olevat ja toimintaan vaikuttavat elementit (Fischer & Marterella 2019). Transactional Model of Occupation esittelee transaktionaalisen näkökulman, joka korostaa ihmisen ja tilannesidonnaisen kontekstin välistä suhdetta toimintoon. Transactional Model of Occupation mallissa ihmisen toiminta määritellään seuraavasti: toiminta on toiminnan tekemistä, kokemusta omasta toiminnasta sekä osallistumista toimintaan. Mallin mukaan kaikkiin näihin toiminnan eri näkökulmiin vaikuttaa tilannesidonnainen konteksti. Siihen kuuluu seitsemän erilaista elementtiä: sosiokulttuuriset-, geopoliittiset-, sosiaalisen ympäristön-, fyysisen ympäristön-, tehtävä-, asiakas- sekä ajalliset elementit. Toiminto ja elementit ovat jatkuvassa vaikutuksessa keskenään. Malli korostaa sitä, että toimijaa ja toimintoa ei voida erottaa tilannekohtaisista elementeistä. Malli käsittelee sosiokulttuurisia, geopoliittisia sekä sosiaalisen ja fyysisen ympäristön elementtejä yhtä tärkeinä kuin asiakkaan toimintaedellytyksiä. (Fischer & Marterella 2019, 16-23.) Tämä on Transactional Model of Occupation mallille ainutlaatuista. Malli sopii kulttuurisen kompetenssin tutkimiseen toimintaterapissa, sillä se huomioi laajasti

ihmisen toimintaan vaikuttavia tekijöitä kuten sosiokulttuurisia ja geopoliittisia elementtejä.

Transaktionaalinen malli kuvaa toiminnon monimuotoisuutta. Transaktionaalinen näkökulma korostaa ihmisen ja tilannesidonnaisen kontekstin elementtien esimerkiksi asenteiden ja oletuksien välistä suhdetta. Toiminto on jatkuvassa vaikutuksessa ulkopuolisiin elementteihin ja ne muokkaavat toisiaan. Näin ollen mallin mukaan ulkopuolelta tulevat asenteet ja oletukset voivat muokata yksilön toimintaa ja toimintoja. Toiminto ja ulkopuolelta tulevat tilannesidonnaiset elementit ovat erottomasti yhteydessä toisiinsa. Osallistamalla toimintoon, jolla on yksilölle arvoa, hän voi kokea toiminnallista osallisuutta sekä kuuluvuutta yhteiskuntaan. (Fischer & Marterella 2019, 23.) Toimintaterapeutin on tärkeää pitää mielessä mallissa esitellyt tilannesidonnaiset elementit, jotta asiakas ja asiakkaan toiminta voidaan huomioida kokonaisvaltaisemmin.

Transaktionaalisen mallin geopoliittiset elementit: maantieteelliset, poliittiset, ekonomiset ja historialliset tekijät muistuttavat toimintaterapeutteja huomioimaan, kuinka toimintoon voi vaikuttaa maantieteellinen sijainti ja siihen liittyvät tekijät. Riippuen alueesta asiakkaalla voi olla erilaisia mahdollisuuksia toiminnallisuuteen. Sijainti voi tuoda rajoitteita tai mahdollisuuksia toiminnalle. Geopoliittinen elementti huomioi myös historian tapahtumien sekä ajankulun vaikutuksen toimintojemme muovautumiseen. Erilaisista kulttuurisista taustoista tulevat ihmiset voivat kokea erilaiset toiminnot merkityksellisiksi. (Fischer, Marterella 2019, 17,24.)

Mallissa luokitellut sosiokulttuuriset elementit: säännöt, säännökset, normit ja sosiaaliset asenteet sekä odotukset vaikuttavat siihen, miten asiakkaat käyttäytyvät, mitä he tekevät, missä tekevät ja mihin aikaan tekevät. Sosiokulttuurisiin elementteihin kuuluu myös jaetut arvot, uskomukset sekä eettinen pohdinta. Nämä ovat tärkeitä huomioida toimintaterapiassa, kun valitaan ja tarkastellaan toimintaa. Sosiokulttuuristen elementtien huomiointi auttaa toimintaterapeutteja kiinnittämään huomiota siihen, kuinka monet ulkopuoliset osatekijät voivat vaikuttaa toimimiseen ja merkitykselliseen toimintaan, etenkin asiakkaiden kohdalla, joilla on monimuotoinen kulttuuritausta. Toimintaterapeuttien täytyy pitää mielessä oman

kulttuurinsa vaikutus ja sen esille tuominen asiakkaille, joilla on toimintaterapeuttiin nähden erilainen kulttuuritausta. Eettisyyden tarkkailu ja mielessä pitäminen on tärkeää, jotta toimintaterapeutit huomioivat toimintaterapian eettisiä sääntöjä ja asiakkaiden toiminnallisia oikeuksia. (Fischer & Marterella 2019, 17,24.)

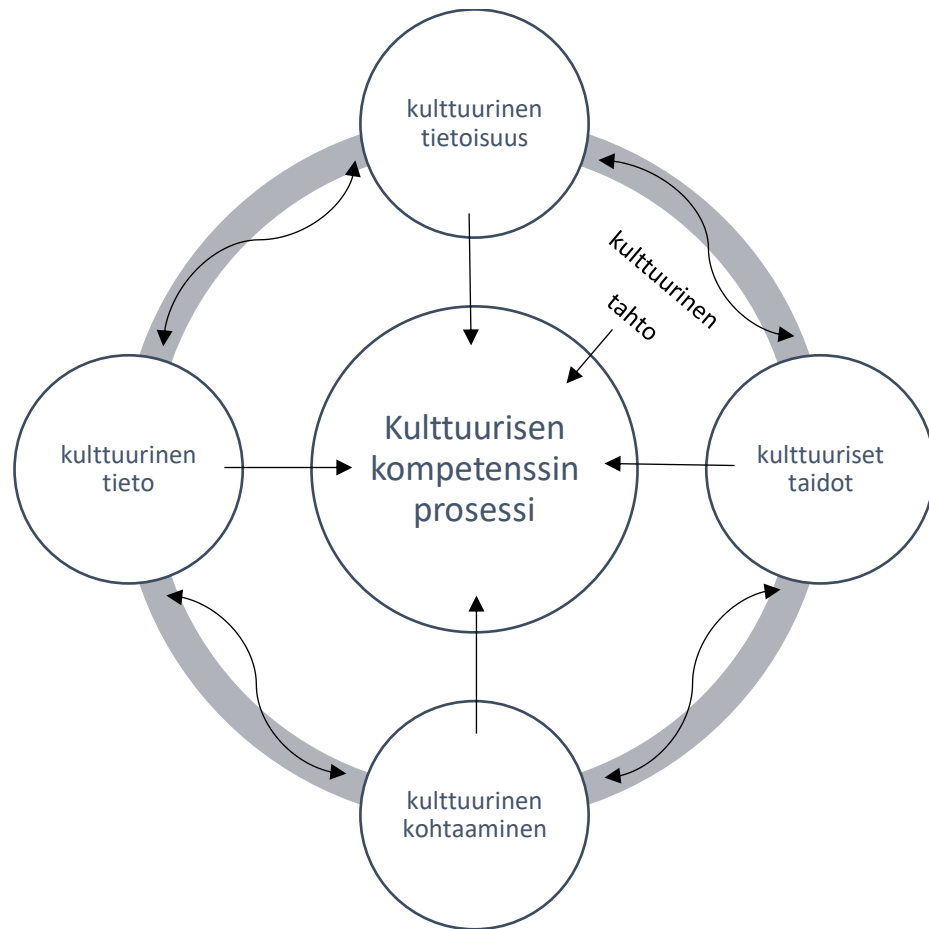
Transactional Model of Occupation mallin sosiaalisiin osatekijöihin kuuluvat muut ihmiset, lemmikit ja palvelueläimet. Toimintaterapeutti huomioi kuinka toisten henkilöiden ominaisuudet, tarkoitukset ja oletukset vaikuttavat käynnissä olevaan toimintoon. Olennaista on myös huomioida ihmissuhteiden laatu ja kesto suhteessa yksilöihin ja ryhmään. (Fischer & Marterella 2019, 17, 25.)

4 Kulttuurinen kompetenssi osana asiakkaan kohtaamista

Kulttuuriseen osaamiseen kuuluu useita eri osa-alueita, jotka on huomioitava kokonaisuuden muodostamiseksi. Näitä osa-alueita on kuvattu The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Service mallissa (Kuvio 1). Tämän mallin mukaan kulttuurinen kompetenssi on jatkuva prosessi, johon terveydenhuollon ammattilainen pyrkii, jotta hän pystyy työskentelemään tehokkaasti huomioiden asiakkaan kulttuurisen kontekstin. Tähän jatkuvaan prosessiin kuuluu kulttuurinen tietoisuus, kulttuurinen tieto, kulttuuriset taidot, kulttuuriset kohtaamiset ja kulttuurinen tahto. Nämä osa-alueet ovat tasapainossa keskenään ja niistä muodostuu mallin mukaan kulttuurisen kompetenssin prosessi. Näiden osa-alueiden päällekkäisyys ja vaikutus toisiinsa kuvaa todellista kulttuurisen kompetenssin prosessia. Kulttuurinen kompetenssi on välttämätön tehokkaiden ja kulttuuria huomioivien palveluiden tuottamiseksi kulttuurisesti monikulttuurisille asiakkaille.

Kulttuurinen tietoisuus on prosessi, jossa itsetutkiskelun kautta tullaan tietoiseksi omista ennakkoluuloista muita kulttuureita kohtaan sekä tutkitaan omaa kulttuurista- sekä ammatillista taustaa. Kulttuurisessa tietoisuudessa huomioidaan omat ennakkoluulot ja oletukset ihmisiä kohtaan, jotka ovat kulttuurisesti erilaisia kuin mitä itse on. Ilman tietoisuutta kulttuurisista tai ammatillisista arvoista, on riski

että alkaa vaikuttamaan ja määräämään toisen kulttuuriin kuuluvan ihmisen arvoja, uskomuksia ja käytöstä. (Campinha-Bacote 2002, 182.)

Kuvio 1. Kulttuurisen kompetenssin prosessin malli. Muokattu ja suomennettu mukailien The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services-mallia (Campinha-Bacote 2002).

Kulttuurinen tieto on prosessi, jossa terveydenhuollon ammattilainen etsii tietoa kulttuurisesti monimuotoisesta ryhmästä. Kulttuuriseen tietoon kuuluu kolme huomioitavaa näkökulmaa: terveyteen liittyvät uskomukset ja kulttuuriset arvot, sairauksien esiintymistiheys ja vallitsevuus sekä hoitojen tehoavuus. Asiakkaan maailmankuvan huomioiminen ja ymmärtäminen auttaa toimintaterapeuttia suhtautumaan asiakkaan haasteeseen, jonka vuoksi hän on toimintaterapiassa. Kulttuurisen tiedon kautta toimintaterapeutti voi huomioida maailmankuvan

vaikutusta asiakkaan ajatteluun, tekemiseen ja olemiseen. (Campinha-Bacote 2002, 182.)

Kulttuuriset taidot ovat kykyä kerätä asianmukaista kulttuurista tietoa liittyen asiakkaan tilanteeseen. Kulttuurinen taito on myös toimimista kulttuuriin sopivalla tavalla esimerkiksi, kun arvioidaan asiakkaan fyysistä toimintakykyä ja suoriutumista. Tähän kuuluu myös kulttuurisien uskomuksien ja arvojen havainnoiminen, jotta asiakkaan tarpeet voidaan huomioida. (Campinha-Bacote 2002, 182.)

Kulttuuristen kohtaamisten taidon kehittymiseksi on tärkeää kohdata asiakkaita, jotka tulevat monimuotoisista taustoista. Olisi tärkeää kohdata asiakkaita monenlaisissa erityyppisissä tilanteissa, jotta voidaan harjoitella erilaisia kohtaamisen tilanteita. Kohtaamalla erilaisia ihmisiä erilaisista taustoista voidaan muokata olemassa olevia uskomuksia ja ennaltaehkäistä mahdollisia stereotyyppioita. Kuitenkin on tärkeää huomioida, että muutamien ihmisen kohtaaminen tietystä etnisestä ryhmästä ei tee tämän kulttuurisen ryhmän asiantuntijaksi. (Campinha-Bacote 2002, 182.)

Kulttuurinen kohtaaminen on jatkuvaa kanssakäymistä asiakkaiden kanssa, jotka tulevat monenlaisista kulttuurisista taustoista. Näin voidaan kehittää ja muokata asenteita, jotta voidaan kehittää kulttuurista tahtoa, kulttuurista tietoisuutta, kulttuurista taitoa sekä tietoa. Kulttuuriset kohtaamiset ovat tietoisia kohtaamisia joko kasvotusten tai etäyhteyden välillä, tärkeää on läsnäolo. (Campinha-Bacote 2011, 44-45.)

Kulttuurinen tahto on toimintaterapeutin motivaatiota, jossa hän halua sitoutua kulttuurisen kompetenssin prosessiin. Tässä prosessissa tullaan kulttuurisesti tietoisemmaksi, taidokkaammaksi ja kulttuuriset kohtaamiset tulevat tunnetummiksi. Tärkeää on aito motivaatio ja halu tuottaa kulttuurisesti vastuullista hoitoa. Kulttuuriseen tahtoon kuuluu aito avoimuus ja joustavuus, erilaisuuksien hyväksyminen ja halu oppia muilta. (Campinha-Bacote 2002, 182.)

Kun kulttuurinen tietoisuus, kulttuurinen tieto, kulttuuriset taidot, kulttuuriset kohtaamiset ja kulttuurinen tahto ovat tasapainossa, näiden taitojen keskiöön kehittyy kulttuurisen kompetenssin prosessi. Taitojen ja tiedon kehittyessä kulttuurisen kompetenssin alue kasvaa suuremmaksi. Tämä kuvaa toimintaterapeutin kulttuurisen kompetenssin kehittymistä ja sisäistämistä. (Campinha-Bacote 2002, 183-184.)

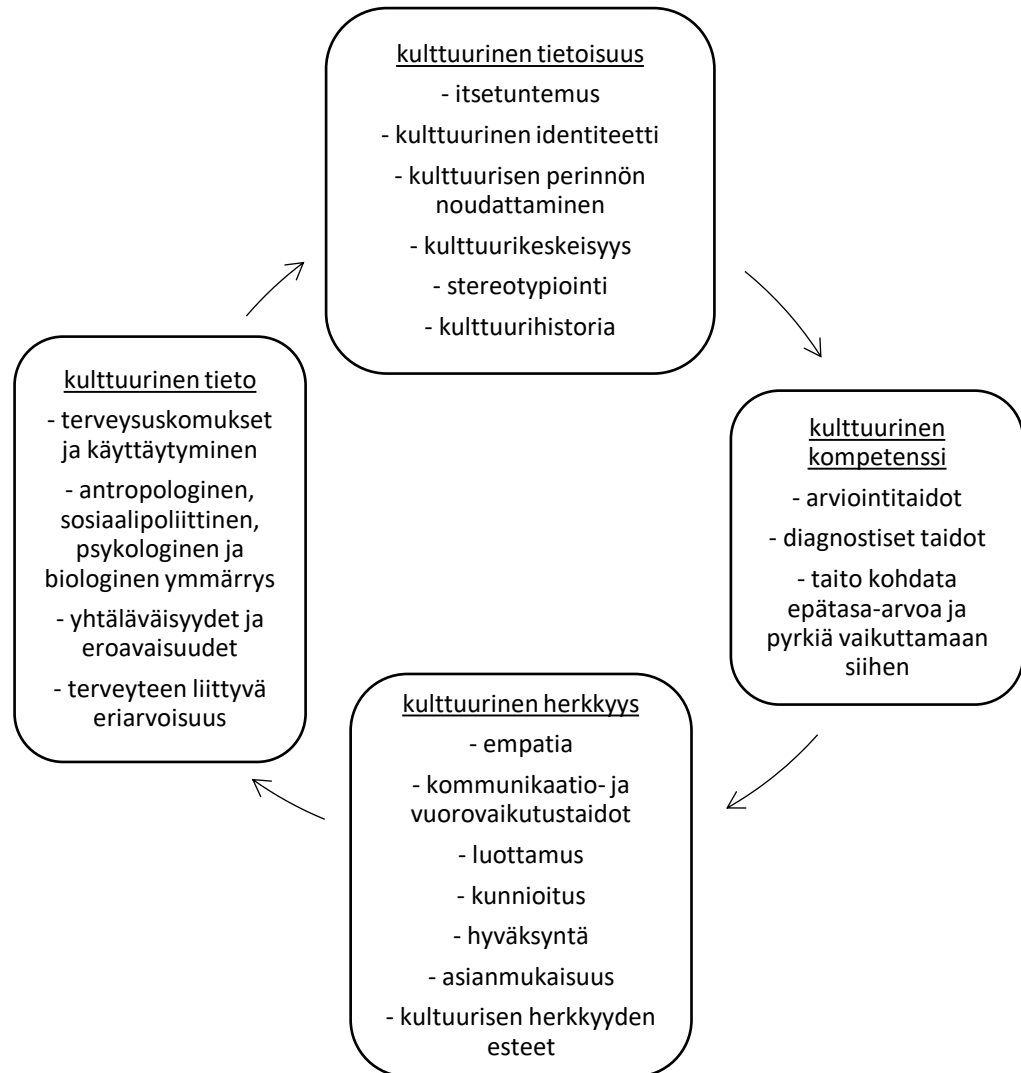
5 Kulttuurisen kompetenssin kehittyminen

Kolmantena teoreettisena viitekehyksenä käytän Papadopouloksen (2006) The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence mallia. Tämän mallin avulla kulttuurista kompetenssia voidaan jakaa eri vaiheisiin. Nämä vaiheet ovat: kulttuurinen tietoisuus, kulttuurinen tieto, kulttuurinen herkkyyden ja kulttuurinen kompetenssi. Malli on prosessi ja kulttuurinen kompetenssi voidaan saavuttaa vasta silloin, kun muut vaiheet on saavutettu. (Papadopoulos 2006, 10.)

Kulttuurinen tietoisuus on omien henkilökohtaisten arvojen ja uskomuksien tutkimista, kulttuurisen identiteetin rakentumista ja sen vaikutusta terveyteen ja toimintatapoihin. Kulttuuriseen tietoisuuteen kuuluu kulttuurinen identiteetti, itsetuntemus, kulttuurisen perinnön noudattaminen, kulttuurihistoria sekä kulttuurikeskeisyys. Jokainen katsoo maailmaa oman maailmankuvansa kautta, johon kulttuuri vaikuttaa paljon. On tärkeää tulla tietoiseksi omasta etnisestä lähtökohdasta ennen kuin voi ymmärtää toisten näkökulmaa. (Papadopoulos 2006, 11-12.)

Kulttuurinen tieto on toinen vaihe ja tähän vaiheeseen voidaan päästä usein eri tavoin. Kulttuurisessa tiedossa tutustutaan ja ymmärretään kulttuuria laajasta näkökulmasta. Kulttuuriseen tietoon kuuluu terveysuskomuksien ja käyttäytymisen ymmärtämien, antropologisen, sosiaalipoliittisen, psykologisen ja biologisen vaikutuksen ymmärrys, terveyteen liittyvän vaikutuksen ymmärrys sekä yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien havainnointi ja ymmärtäminen. Kulttuurit ovat dynaamisia ja kulttuuriin kuuluvat yksilöt muuttuvat kulttuurin mukana sekä samalla

muovaavat kulttuuria. Merkitykselliset kohtaamiset ihmisten kanssa, jotka tulevat eri kulttuureista voi kehittää tietoa heidän terveysuskomuksistaan ja lisätä tietoisuutta haasteista, joita he kohtaavat. Kaikkiin ihmisiin vaikuttaa kulttuuri, joka on ryhmän jaettu tapa elää. Kulttuuri vaikuttaa yksilöiden elämäntyyliin, identiteettiin ja ihmisiin, jotka kuuluvat samaan tai eri kulttuuriin. (Papadopoulos 2006, 13-16.)

Kuvio 2. Kulttuurisen kompetenssin kehittymisen malli. Muokattu ja suomennettu mukailien The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence-mallia (Papadopoulos ym. 2006, 10).

Kulttuurinen herkkyys on kolmas vaihe ja kuvailee sitä, kuinka ammattilaiset suhtautuvat asiakkaisiinsa. Kulttuuriseen herkkyyteen kuuluu empatia, kommunikaatio ja vuorovaikutustaidot, luottamus ja kunnioitus, hyväksyntä, tarkoituksenmukaisuus sekä kulttuurisen herkkyyden esteet. Tasa-arvoisuus asiakkaan kanssa sisältää luottamusta, hyväksyntää ja kunnioitusta sekä neuvottelua.

Kommunikaatiohaasteet ovat yksi hankalimmista haasteista, joka johtaa taitamattomaan terveydenhuoltoon. Kommunikaatiotaitoihin kuuluvat verbaliset taidot, parakieli, nonverbaaliset taidot, kommunikaatiohaasteet olivat yksi suurimmista ongelmista. Kulttuurisessa herkkyydessä tulee huomioida nämä osa-alueet kulttuurisen kompetenssin saavuttamiseksi. (Papadopoulos 2006, 16-18.)

Kulttuurinen kompetenssi on neljäs vaihe ja sen saavuttaminen edellyttää aikaisempien vaiheiden toteuttamista käytännössä esimerkiksi arviointitilanteessa. Kulttuuriseen kompetenssiin kuuluu arviointitaidot, kliiniset taidot, diagnostiset taidot sekä taito kohdata epätasa-arvoa sekä vaikuttaminen epätasa-arvoon. Tärkeä osa kulttuurista kompetenssia on taito tunnistaa rasismi, syrjintä ja muu epäoikeudenmukainen käytös. Malli helpottaa laajemman ymmärryksen kehittämistä epäoikeudenmukaisuudesta ja ihmisoikeuksista. Malli auttaa kehittämään ammattilaisten taitoja, jotta muutos voidaan viedä myös näkyväksi asiakkaalle. (Papadopoulos 2006, 11,18.)

Kulttuurisesta kompetenssista on tulossa välttämättömyys terveydenhuollon palveluiden tarjoajille yhteiskuntien monimuotoistuesssa. Kaikkia asiakkaita ei voida hoitaa samalla tavalla tai keskittää tarjoamaa hoitoa normien ympärille, jotka vallitsevat enemmistön kulttuurissa. Kulttuurin muutokset ja rakenteelliset muutokset vaikuttavat terveyteen ja terveydenhuoltoon, jos muutoksiin ei mukauduta, niin myös hoidon taso laskee. Monimuotoisuuden arvostaminen terveydenhuollossa parantaa palveluiden tehokkuutta riippumatta siitä, että kuuluvatko asiakkaat enemmistöön vai vähemmistöön. (Papadopoulos 2006, 22-23.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän laadullisen opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurista kompetenssia. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää kuinka toimintaterapeutit huomioivat monikulttuuriset asiakkaat toimintaterapian prosessin aikana sekä millaisia käytäntöjä toimintaterapeuteilla on monikulttuurisen asiakkaan kohtaamiseen.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Kuinka monikulttuurisia asiakkaita huomioidaan toimintaterapiassa?
2. Miten kulttuurista kompetenssia voitaisiin huomioida suomalaisessa toimintaterapian koulutuksessa?

7 Opinnäytetyön toteutus ja menetelmät

7.1 Menetelmä

Opinnäytetyön menetelmäksi valittiin puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Menetelmänä haastattelu antaa mahdollisuuden haastateltaville tuoda omia kokemuksiaan ja useita näkökulmia esille sekä tuo haastateltavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu kulkee etukäteen päätettyjen valittujen teemojen ja näihin liittyvien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa on mahdollista syventää vastauksia ja tarkentaa kysymyksiä haastattelun kulusta riippuen. Ennen haastattelua päätetyt teemat perustuvat valittuihin viitekehyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88.) Puolistrukturoidussa haastattelussa siis jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon jo etukäteen, mutta ei kaikkia. Haastattelu etenee teemojen varassa yksityiskohtaisten teemojen sijasta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47.) Puolistrukturoitu menetelmä sopi opinnäytetyön aineiston keruun menetelmäksi, sillä haastateltavat saivat kertoa omista kokemuksistaan laajasti.

7.2 Haastattelujen toteutus

Tavoitteena oli löytää haastateltaviksi toimintaterapeutteja, jotka työskentelevät monikulttuuristen asiakkaiden kanssa. Haastateltavat toimintaterapeutit etsittiin toimintaterapeuteille suunnattujen Facebook-ryhmien kautta. Liite 3 näyttää Facebook-ryhmiin julkaistun julkaisun. Tämä julkaisu jaettiin seuraavissa toimintaterapeuteille

suunnatuissa Facebook-ryhmissä: Kulttuuripsykiatrinen Toimintaterapia, TOImarkkinat, JAMK Toimintaterapeutit. Toimintaterapeutit saivat ilmoittautua julkaisun pohjalta haastateltaviksi. Kolme toimintaterapeuttia ilmoittautui haastateltavaksi, jonka jälkeen sovittiin haastatteluajat kunkin haastateltavan kanssa.

Haastattelurunko valmisteltiin ennen haastattelua. Haastattelurungon tausta-ajatukseksi viitekehyksenä toimivat opinnäytetyöhön valitut teoriat. Teemahaastattelun pääteemoiksi (Liite 2) muodostuivat: haastateltavan taustatiedot, monikulttuurisuuden näkyvyys työssä, monikulttuurisuuden huomiointi työssä, työskentelytapojen mukauttaminen, työskentelyn mahdollisuudet, haasteet ja keinot, koulutus sekä kyvyt ja taidot. Teemojen lisäksi teemahaastattelun rungossa on apukysymyksiä, jotka auttavat haastattelun sujumuudessa.

Haastattelurungon testaamiseksi haastattelin toimintaterapian opiskelijaa, joka oli harjoittelussaan työskennellyt monikulttuuristen asiakkaiden kanssa. Harjoitteluhaastattelu kesti 18:17 minuuttia ja harjoitteluhaastateltavalla oli haastava vastata joihinkin kysymyksiin, mutta tämä johtui siitä, että kokemusta monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamisesta ei ollut paljoa. Esihaastattelun tarkoituksena on testata haastattelurungon toimivuutta. Esihaastattelun testaamisella huomioidaan aihepiirien järjestystä ja hypoteettisten kysymysten muotoilua. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 72). Esihaastattelu auttoi havaitsemaan, millaisia lisäkysymyksiä tarvitsen haastattelurunkoon. Muokkasinkin haastattelurunkoa lisäämällä tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelu nauhoitettiin älypuhelimella, Zoomilla sekä nauhurilla. Nauhoitteet tuhoettiin haastattelujen puhtaaksikirjoittamisen jälkeen.

Toimintaterapeuttien haastattelut toteutettiin puhelinhaastatteluna, sillä haastateltavat toimintaterapeutit olivat eri puolilta Suomea. Puhelinhaastattelu mahdollisti sopivan haastatteluajan löytymisen helpommin ja näin haastattelut saatiin pidettyä suhteellisen nopealla aikataululla. Kaikki haastattelut toteutettiin helmikuussa 2020. Haastateltavat olivat vapaaehtoisia ja heidän suostumuksensa tiedonantajiksi opinnäytetyöhön kysyttiin haastattelun alussa (Liite 4). Haastatteluista lyhyin kesti 30:55 minuuttia ja pisin 55:00 minuuttia. Yhteensä haastatteluista materiaalia kertyi 2 tun-

tia 6 minuuttia. Haastattelut tallennettiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun moniviestimeen, jossa haastattelut ovat piilotettuina ja niitä pääsee tarkastelemaan vain salasanaalla. Puhtaaksikirjoittaminen eli litterointi toteutettiin mahdollisimman nopeasti haastattelujen jälkeen (Hirsjärvi & Hurme 2009, 138). Litteroitua aineistoa kertyi Wordiin kirjoitettuja 22 sivua Calibri fontilla 11 rivivälillä 1,15. Litteroidusta aineistosta hävitettiin haastateltavien tunnustetiedot. Litteroidut tiedostot tallennettiin tietokoneelle salattuun kansioon, johon käyttöoikeudet ovat vain opinnäytetyön kirjoittajalla.

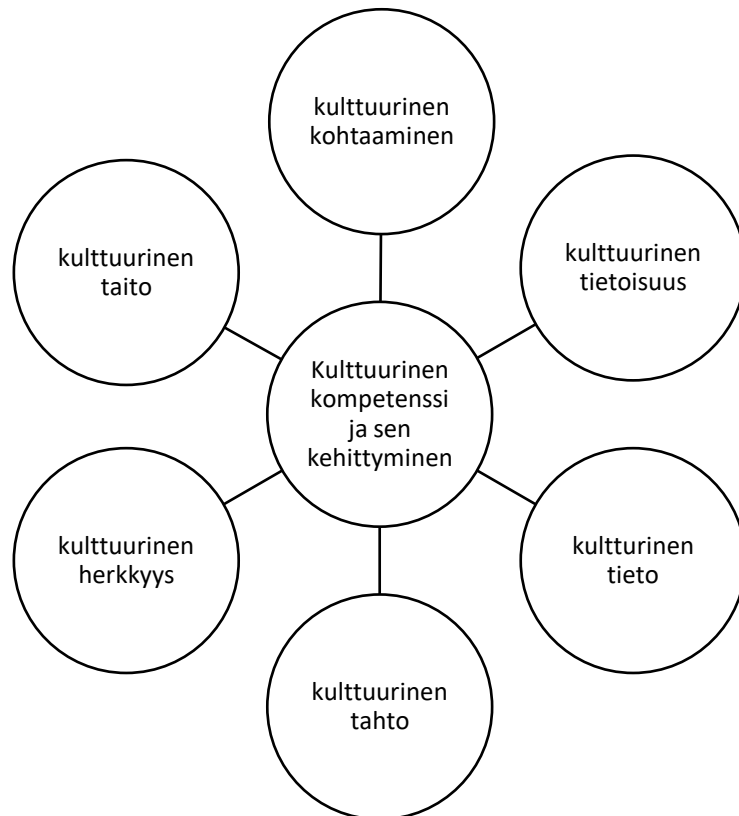
7.3 Sisällönanalyysi

Litteroinnin jälkeen toteutettiin sisällönanalyysi haastatteluista kerätystä materiaalista. Aineisto luokiteltiin, analysoitiin ja tulkittiin (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 11). Aineistoa tulkittiin teoriasidonnaisesti. Tässä menetelmässä analyysi ei perustu suoraan teoriaan, mutta on mahdollista tehdä kytköksiä teoriaan ja etsiä teoriasta selityksiä ja vahvistusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Teoriasidonnaisessa analyysissä teoria on taustalla aukomassa uusia ajatusuria. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan dokumentin sisällön kuvaamista sanallisesti selkeään ja tiiviiseen muotoon samalla säilyttäen aineiston sisältämä informaatio. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109,119,122.)

Aineiston analyysissä käytetään teemoittelua, jonka avulla on mahdollista vertailla teemojen esiintymistä aineistossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107). Teemoja voidaan muodostaa viitekehysten tai teorian mukaisesti sekä etsimällä yhdistäviä tai erottavia seikkoja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

Havainnoitavat teemat (Kuvio 3) muodostettiin opinnäytetyötä ohjaavien Transactional Model of Occupation, The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services sekä The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence teorioiden perusteella. Kulttuuriset taidot, kulttuurinen kohtaaminen sekä kulttuurinen tahto ovat Campinha-Bacoten The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services-mallista.

Kulttuurinen herkkyys esiintyy The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence-mallissa. Kulttuurinen tietoisuus ja kulttuurinen tieto esiintyvät molemmissa malleissa. Yläteemat on valittu, jotta molempien teorioiden esille tuomat kulttuurisen kompetenssin osa-alueet huomioidaan. Sisällönanalyysissa on analysoitu kuinka teorioiden määrittelemät kulttuurisen kompetenssin osa-alueet tulevat esille toimintaterapeuttien haastatteluissa. Näiden teemojen lisäksi The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services mallin tavoin tarkastellaan kulttuurista kompetenssia ja sen kehittymistä. Koulutuksen tarkastelu on yksi tutkimuskysymyksistä, joten sitä analysoidaan myös kulttuurisen kompetenssin kehittämisessä.

Kuvio 3. Aineistosta analysoitavat teemat.

8 Tulokset

The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services sekä The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence teorit kuvaavat kulttuurisen kompetenssin kehittymistä. Yläteemojen käsitteiden esiintymisen toimintaterapeuttien haastatteluissa kuvaa toimintaterapeuttien näkemystä kulttuurisesta kompetenssista sekä myös teorioiden yläteemojen sopivuutta toimintaterapeuttien kokemukseen kulttuurisesta kompetenssista. Kaikki sisällönanalyyssissa tarkasteltaviksi valitut käsitteet esiintyivät toimintaterapeuttien haastatteluissa.

8.1 Kulttuurinen tietoisuus

Kulttuurinen tietoisuus kuvaa henkilökohtaisiin arvoihin ja uskomuksiin tutustumista sekä oman kulttuurisen identiteetin rakentumista ja tämän vaikutusta toimintatapoihin ja terveyteen. Kulttuurisessa tietoisuudessa itsetutkiskelun kautta tullaan tietoiseksi omista ennakkoluuloista muita kulttuureita kohtaan. (Papadopoulos, 2006, 11-12). Kaikki haastateltavat toivat esille haastatteluissa useamman kerran omaa kulttuurista tietoisuuttaan.

Haastateltavat toimintaterapeutit nostivat esille omien henkilökohtaisten arvojen ja uskomuksien tutkimisen tärkeyttä. Haastatteluissa toimintaterapeutit kertoivat havainnoivansa monikulttuuristen asiakkaiden eroavaisuuksia kantasuomalaisiin asiakkaisiin nähden toiminnallisesta näkökulmasta. Tämän huomioimisella voidaan huomioida kulttuurin vaikutusta terveyteen ja toimintatapoihin.

---pitää olla ymmärrystä siitä, että sen toisen ihmisen ajatukset ja tavat ja tottumukset voi olla hyvin toisenlaisia, kun kantasuomalaisilla. (Haastateltava 1)

--- analyysia sen kulttuurin näkökulmasta ja sen näkökulmasta, että ne lapsen, se lähtökohta voi olla ihan eri kuin suomalaistaustaisen lapsen. (Haastateltava 3)

8.2 Kulttuurinen tieto

Kulttuurinen tieto aineiston analyysissä nähdään prosessina, jossa toimintaterapeutti etsii tietoa kulttuurista. Kulttuuriin tutustutaan ja pyritään ymmärtää laajasta näkökulmasta. (Campinha-Bacote, 2002,182.) Kulttuurisessa tiedossa huomioidaan esimerkiksi terveyteen liittyviä uskomuksia sekä terveyteen liittyvää eriarvioisuutta (Papadopoulos, 2006, 15).

Kulttuurisen tiedon osaaminen toimintaterapeuttien vastauksien mukaan ei ole niin tärkeää, kuin kulttuurisen kompetenssin teorioissa. Toimintaterapeutit nostivat tärkeämmäksi asiakkaaseen tutustumisen ja sitä kautta tiedon selvittämisen. Toimintaterapeuteilta kysyttiin, että hakevatko he tietoa asiakkaista etukäteen ennen terapian alkua kulttuurista, uskonnosta tai terveysuskomuksista. Toimintaterapeutit vastasivat etteivät hae tietoa etukäteen vaan asiakkaan kohdatessa tutustuvat paremmin asiakkaaseen yksilönä. Yksi haastateltavista kertoi kuitenkin, että joskus toimintaterapiaprosessin aikana on hakenut tietoa kulttuurista etenkin, jos uskonto vaikuttaa kulttuuriin. Tällä tavoin voi mukauttaa käyttäytymistä kulttuurisesti sopivammaksi asiakkaalle.

--- jostain kulttuureista oon ottanu selvää varsinkin, jos on uskonnollisesti. Että yritän sit kunnioittaa sitä niinku heidän, mietin mitä puhun ja sit materiaaleja on joutunu miettiin--- (Haastateltava 2)

8.3 Kulttuurinen tahto

Kulttuurinen tahto on toimintaterapeutin sisäistä motivaatiota ja halua tuottaa kulttuurisesti pätevää hoitoa asiakkaille. Kulttuuriseen tahtoon kuuluu aito avoimuus ja joustavuus, erovaisuuksien hyväksyntä sekä tahto oppia muista kulttuureista. (Campinha-Bacote, 2002, 182-183.)

Haastatteluissa korostui toimintaterapeuttien ilmaisemana, kuinka tärkeitä on aistosti huomioida asiakas ja olla kiinnostunut asiakkaasta. Avoin mieli ja uteliaisuus oli-

vat toimintaterapeuttien mielestä erittäin tärkeitä. Toimintaterapeutit toivat haastatteluissa ilmi, että sisäinen motivaatio ja kiinnostus asiakkaasta parantaa asiakkaan ja toimintaterapeutin välistä terapeutista suhdetta.

---avoin mieli on ihan ehdottoman tärkeitä. Se on ihan ensisijainen ja se uteliaisuus. (Haastateltava 1)

8.4 Kulttuurinen herkkyyys

Kulttuurinen herkkyyys kertoo asiakkaiden ja toimintaterapeutin välisestä terapiasuhteesta. Kulttuuriseen herkkyyteen kuuluu vuorovaikutustaidot, kommunikaatio, empatia, hyväksyminen, tarkoituksenmukaisuus, luottamus ja kunnioitus. (Papadopoulos, 2006, 10.) Kulttuuriseen herkkyyteen kuuluvat elementit nousivat toimintaterapeuttien haastattelusta vahvasti esille. Jokaisessa haastattelussa tuotiin esille kommunikaation ja vuorovaikutustaitojen olennainen merkitys terapiasuhteessa.

---hienovarainen lähestyminen ja täytyy ruveta miettimään, että miten asiat esität. Mä oon huomannu sen kanssa, että yksinkertaset lauseet ja yrittää miettiä, että miten sanoisin tän mahdollisimman konkreettisesti. (Haastateltava 2)

Kaikissa haastatteluissa korostui erityisesti tarkentavien kysymyksien tärkeys monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelyssä. Kysymyksiä täytyy kohdentaa tarkemmin, jotta olennaiset asiat saadaan selville asiakkaan tilanteesta. Toimintaterapeutit toivat esille, että selkeä, konkreettinen kommunikaatio on erityisesti huomiotava monikulttuuristen asiakkaiden kanssa. Tämä taito on tärkeä, sillä muuten tärkeitä asioita saattaa jäädä huomioimatta toimintaterapiaprosessin aikana. Oikeanlaisten kysymyksien muodostamiseen ja selvittämiseen tarvitaan vuorovaikutusta sekä luottamusta asiakkaan ja toimintaterapeutin välille.

Uteliaisuus siihen positiivisella tavalla, että osaa kysellä ja kaivella siitä ihmisestä niitä asioita. Potilaat ei välttämättä osaa kertoa mitään avoimesti, jos sä et osaa spesifisti sitä kysyä. (Haastateltava 1)

--- mitä toimintaterapeutin täytyy osata ja tehdä niin haastattelutaidot, osaa kysyä oikeita kysymyksiä, osaa huomioida oikeita asioita--- (Haastateltava 3)

8.5 Kulttuurinen taito

Kulttuurinen taito on kulttuurisen tiedon keräämistä asianmukaisesti, jotta voitaisiin saada parempi kuva asiakkaan tilanteesta. Kulttuuriseen taitoon kuuluu myös kulttuuriin sopivalla tavalla toimiminen asiakkaan tarpeiden huomioimiseksi. (Campinha-Bacote, 2002, 182.) Haastateltavat olivat huomioineet monikulttuuristen asiakkaiden taustaa, ja toimintatapoja ja mukauttaneet omaa toimintaansa sopivammaksi asiakkaalle. Tulkkaajan valinta, arviointimenetelmän toiminnan valinta ja toimintaterapian käyntiajan huomiointi nousivat esiin esimerkkeinä haastatteluista tapoina, jossa toimintaterapeutit osoittivat kulttuurista taitoa muokkaamalla toimintaansa.

Joidenkin potilaiden kohdalla, kun on esimerkiksi kidutettuja potilaita. Niin se tulkki ei saa olla silloin siitä potilaan omasta kotimaasta, vaan sen täytyy olla jostain toisesta maasta--- (Haastateltava 1)

Haastatteluissa tuotiin esille kulttuurin huomiointi etenkin toiminnan analyysin tekemisessä. Toimintaterapeuttien tulisi huomioida kulttuurin vaikutus asiakkaan toimintaan ja toiminnan merkityksellisyyteen. Yksi haastateltavista kertoi, että on muuttanut toimintakyvyn arvioinnissa tyypillisesti käytetyn kirjansidonnin toiseksi toimintamuodoksi sillä, jos asiakas ei osaa lukea tai kirjoittaa, niin kirjansidonta on merkityksellisen toiminta. Tällä tapaa toimintaterapeutti huomioi asiakkaan kulttuurin ja toimintatavat mahdollistaakseen tarkoituksenmukaista ja merkityksellistä toimintaterapiaa.

Kaikki haastateltavat kertoivat käyttävänsä tulkkeja työskennellessään monikulttuuristen asiakkaiden kanssa, joko suoraan asiakkaan kanssa tai sitten asiakkaan lähiympäristön kanssa. Tulkit koettiin helpottavana tai hankaloittavana tekijänä osana terapiaa tilanteesta riippuen. Osa toimintaterapeuteista koki, että tulkki oli auttanut ymmärtämään paremmin asiakkaan kulttuuria. Haastatteluista tuli ilmi tilanteita, joissa

tulkki oli hankaloittanut terapiaprosessia. Yhdessä haastattelussa tuotiin esille tilanne, jossa tulkki oli kääntänyt toimintaterapiakerralla niin, että vanhempi ei halunnut hyväksyä jatkotutkimuksia neuvolapsykologilla. Myöhemmin toimintaterapiassa oli ollut mukana toinen tulkki, joka oli osannut selittää käynnin neuvolapsykologilla eri tavalla, jonka jälkeen vanhempi oli suostunut jatkotutkimuksiin. Haastateltavat kertoivat kohtaavansa monia erilaisia tulkkeja, joilla on eritasoinen pätevyys olla mukana kääntämässä toimintaterapiassa. Tulkin kanssa työskentely koettiin tärkeäksi osaamiseksi.

---tarvitaan hyviä haastattelutaitoja ja hyviä niinkun sosiaalisia taitoja ja sitten tietysti tulkin käyttö. Se on ihan ehdoton. Tulkin käyttö pitää hallita koska ilman tulkkia ei saa todellista kuvaa mistä on kysymys. (Haastateltava 1)

8.6 Kulttuurinen kohtaaminen

Kulttuurisen kohtaamisen taito kehittyy kohdatessa asiakkaita, jotka tulevat monenlaisista kulttuurisista taustoista. Kulttuurinen kohtaaminen mahdollistaa olemassa olevien stereotyyppien muokkaamisen ja ennaltaehkäisemisen. (Campinha-Bacote, 2002, 182.) Kysyttäessä haastateltavilta esimerkkejä tilanteista, jossa kulttuurinen osaaminen on ollut heikkoa, tuli esille useita esimerkkejä tilanteista, joissa stereotyyppiat ja jopa rasistiset asenteet ovat olleet näkyviä. Esimerkit olivat koulumaailman ja terveydenhuollon ammattilaisten heikosta kulttuurisesta osaamisesta. Kulttuurisen kohtaamisen taito on siis heikkoa vielä näissäkin ammattiryhmissä ja näin ollen kulttuurisen kompetenssin kehittyminen on tärkeää tasa-arvoisen koulutuksen sekä terveydenhuollon toteutumiseksi.

Se on kyllä semmonen isompi haaste ne rasistiset asenteet. Niinku ne on tosi tiukassa. (Haastateltava 2)

8.7 Kulttuurinen kompetenssi ja sen kehittyminen

Opinnäytetyössä tarkastellaan kulttuurisen kompetenssin kehittymistä. Kappaleeseen on nostettu kulttuurisen kompetenssin huomiointi toimintaterapian koulutuksessa sekä toimintaterapeuttien kokemuksia monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelyn koulutuksista.

8.7.1 Kulttuurinen osaaminen toimintaterapian opinnoissa

Toimintaterapeuteilta kysyttiin ajatuksia siitä, kuinka kulttuurista kompetenssia tulisi huomioida toimintaterapian koulutuksessa. Haastateltavat toimintaterapeutit korostivat sen tärkeyttä, että on kontaktissa ihmisten kanssa, joilla on erilainen kulttuurinen tausta. Haastateltavista useampi oli asunut aiemmin ulkomailla, ja he kertoivat tämän laajentaneen heidän kulttuurista osaamistaan ja ymmärrystään. Toimintaterapeutit korostivat kansainvälisyyden merkitystä toimintaterapian koulutuksen aikana. Haastateltavat ehdottivat kulttuurisen osaamisen edistämiseksi yhteistyötä ulkomaalaisten toimintaterapiakoulutuksien kanssa. Myös vaihto-opiskelu koettiin hyvänä mahdollisuutena kehittää kulttuurista kompetenssia, kyseenalaistaa omia ajatuksia ja löytää uusia näkökulmia.

--- kun tapaa niitä muualta tulevia niin avautuu sellaset, ai sä ajattelet tolleihin ja mä ajattelen näin ja miten sä tutkisit tätä toimintaterapeuttina. (Haastateltava 1)

Haastateltavat kokivat monikulttuuriset kohtaamiset tärkeinä, sillä niin voidaan murtaa ennakkoluuloja ja luoda omaa käsitystä stereotyyppien sijasta. Kulttuurisesti erilaisten ihmisten kohtaamisen tuotiin esille jokaisessa haastattelussa tärkeänä osaamisena kulttuurisen kompetenssin kehittämistä. Toimintaterapian koulutuksessa tätä kehoitettiin huomioimaan monikulttuurisuuden huomioimisella esimerkiksi harjoittelussa, jotta tulisi konkreettisesti kanssakäymistä kulttuurisesti erilaisten ihmisten kanssa. Asenteellinen kasvatus ja herättely koettiin tärkeäksi. Myös kehittämistä edistävä monikulttuurisuuteen liittyen tuotiin esille hyvänä vaihtoehtona kulttuurisen kompetenssin huomioimiseksi toimintaterapian koulutuksessa.

--- miettii jotain asiakascasea monikulttuurisesta näkökulmasta, että olis joku monikulttuurinen kehittämistehtävä ja joku vastaava. Jos sitä kautta jotenkin valmistelis itseään, siihen monikulttuuriseen työhön. (Haastateltava 3)

8.7.2 Kulttuurisen kompetenssin koulutus

Kukaan haastateltavista ei ollut saanut varsinaista koulutusta monikulttuurisuuteen tai monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamiseen. Toimintaterapeutit kertoivat, että tarpeeseen sopivaa koulutusta ei ole löytynyt sillä toimintaterapeuteilla on tietty, erityinen osaamisalue. Kaivattiin koulutusta, joka avaa toimintaterapian osaamiseen liittyviä osa-alueita enemmän monikulttuurisuuden näkökulmasta. Havainnoin tueksi kaivataan koulutusta, joka kertoisi mitä asioita on hyvä huomioida ja miksi. Suomessa eniten esiintyvistä kulttuureista kaivataan myös lisää koulutusta, jotta voi ymmärtää kulttuurista taustaa paremmin. Koettiin, että tieto eniten esiintyvistä kulttuureista voisi auttaa myös havainnoinnissa ymmärtämään minkälaisia asioita olisi tärkeä huomioida. Tieto näiden kulttuureiden ajatusmalleista voisi auttaa ymmärtämään esimerkiksi lasten kasvatusta ja tieto valtakulttuureiden uskonnoista voisi auttaa ymmärtämään asiakkaiden vuorovaikutusta ja ajattelua. Arjen tapoja ja tottumuksia voisi ymmärtää helpommin, jos oppisi asiakkaan kulttuurista enemmän. Haastatelluista kuitenkin korostui, että vaikka kulttuuria on tärkeä huomioida, niin asiakkaan yksilöllinen huomioiminen ja kohtaaminen on tärkeintä.

Monikulttuuristen asiakkaiden kohtaaminen ja käytännöt toimintaterapiassa	Kulttuurisen kompetenssin kehittyminen	Näkökulmia kulttuurisen osaamisen koulutukseen
<ul style="list-style-type: none"> • asiakaslähtöisyys • avoin mieli ja uteliaisuus • sisäinen motivaatio ja kiinnostus asiakkaasta • luottamus • selkeä ja konkreettinen kommunikaatio ja vuorovaikutus • tarkentavat kysymykset • tulkkajaan valinta jos mahdollista • arviointimenetelmän toiminnan valinta • toimintaterapian käyntiajan huomiointi 	<ul style="list-style-type: none"> • henkilökohtaisten arvojen ja uskomuksien tutkiminen, omien käsitysten luominen ennakkoluulojen sijasta • kulttuurisesti erilaisten ihmisten kohtaaminen • yhteistyö ulkomaalaisten kollegojen kanssa, toimintaterapian erilaisten näkökulmien jakaminen • asenteellinen kasvatus ja herättely, uusien näkökulmien löytäminen ja omien ajatusten kyseenalaistaminen • toimintaterapian koulutuksessa kulttuurisen osaamisen lisääminen harjoittelun ja kehittämistehtävän kautta 	<ul style="list-style-type: none"> • haastateltavilla ei ole kohdennettua koulutusta monikulttuurisuuteen tai monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamiseen toimintaterapian näkökulmasta • toimintaterapeuttien tarpeeseen vastaavaa koulutusta kulttuurisesta osaamisesta ei ole • koulutusta kaivataan, jotta kulttuurista taustaa, vuorovaikutusta ja ajatusmalleja voitaisiin ymmärtää paremmin, tämä auttaisi tarkentamaan havainnointia

Kuvio 4. Haastattelujen tuloksia

9 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoitus oli kuvata suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurista kompetenssia. Tämän lisäksi tavoitteena oli selvittää, millaisia käytäntöjä toimintaterapeuteilla on käytössä kohdatessaan monikulttuurisia asiakkaita. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kuinka toimintaterapeutit huomioivat monikulttuurisia asiakkaita toimintaterapiaprosessin aikana. Tavoite täyttyi haastateltavien toimintaterapeuttien osalta.

Toimintaterapeuttien haastatteluja tulkittiin kulttuurisen kompetenssin teorioiden kautta. Toimintaterapeuttien haastatteluista nousivat esiin kaikki aineistosta analysoitavat teemat (Kuvio 3). Kaikki kulttuurisen kompetenssin osa-alueet valittujen teorioiden mukaan: kulttuurinen kohtaaminen, kulttuurinen tietoisuus, kulttuurinen tieto, kulttuurinen tahto, kulttuurinen herkkyyden ja kulttuurinen taito

näyttäytyivät toimintaterapeuttien työskentelyssä haastatteluiden perusteella. Tämä kertoo kulttuurisen kompetenssin toteutuvan monella osa-alueella toimintaterapiassa haastateltavien toimintaterapeuttien kohdalla. He huomioivat monikulttuurisia asiakkaita useilla eri tavoilla, jotka vaaditaan teorioiden mukaan kulttuurisen kompetenssin toteutumiseen.

Kaikki haastateltavat kokivat, että sopivaa koulutusta ei ole tarjolla toimintaterapeuteille monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelystä. Olemassa olevien koulutuksien ei koettu vastaavan toimintaterapeuttien kouluttautumisen tarvetta. Toimintaterapeutit toivoivat erityisesti toimintaterapeuteille suunnattua koulutusta, jossa lisätään tietoisuutta eri kulttuureista, joka voisi auttaa ymmärtämään ajatusta toiminnan sekä vuorovaikutuksen takana sekä auttaa tehostamaan havainnointia.

Tulosten mukaan haastateltavat kokivat kulttuurisen kompetenssin kehittymisen jatkuvana prosessina, joka kehittyy työskennellessä monikulttuuristen asiakkaiden kanssa. Haastatteluiden avulla kuvattiin suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurista kompetenssia sekä kuinka toimintaterapeutit huomioivat monikulttuuriset asiakkaat käytännössä toimintaterapiaprosessin aikana. Haastateltavien määrä jää vähäiseksi, joten suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurisesta osaamisesta ei voida tehdä johtopäätöksiä. Toimintaterapeuttien haastatteluista ilmeni, että toimintaterapeutit huomioivat työssään kulttuurisen kompetenssin osa-alueita, jotka teorioiden mukaan muodostavat kulttuurisen kompetenssin. Näin ollen haastateltavilla toimintaterapeuteilla on kulttuurista osaamista, mikä tuli näkyväksi aineistossa. Asiakas pyritään huomioimaan yksilönä toimintaterapiassa ja toimintaterapeutit pyrkivät huomioimaan asiakkaan kulttuuritaustaa sekä muokkaamaan omaa käyttäytymistä, vuorovaikutusta ja toimintaterapian menetelmiä asiakkaalle sopivaksi.

10 Pohdinta

10.1 Tulosten pohdinta

Tavoitteena opinnäytetyössä oli selvittää, kuinka toimintaterapeutit huomioivat monikulttuuriset asiakkaat toimintaterapian prosessin aikana. Tavoitteena oli selvittää, millaisia käytäntöjä toimintaterapeuteilla on monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamiseen. Haastateltavat toimintaterapeutit saivat itse ilmoittautua haastateltaviksi opinnäytetyöhön. Haastateltaviksi ilmoittautuneet toimintaterapeutit olivat todennäköisesti motivoituneita työstään, sillä he halusivat käyttää vapaa-aikaansa osallistumalla haastatteluun. Haastateltavia ei valittu etukäteen, jotta toimintaterapeuttien kulttuurista kompetenssia pystyttiin tutkimaan laajemmasta näkökulmasta. Silti haastateltavien rekrytointitapa rajasi haastateltavia toimintaterapeutteja oletetusti motivoituneisiin ammattilaisiin. Opinnäytetyön tavoite toteutui, mutta otos oli pieni, joten ei voida vetää johtopäätöksiä yleisesti suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurisesta kompetenssista. Opinnäytetyö kertoo haastateltavien toimintaterapeuttien monikulttuuristen asiakkaiden huomioinnista sekä käytännöistä, joita haastateltavat toimintaterapeutit käyttävät monikulttuuristen asiakkaidensa kanssa.

Transactional Model of Occupation teoriassa toiminta ja toimintaan vaikuttavat tilannekohtaiset elementit ovat jatkuvassa vaikutuksessa jatkuvasti toisiinsa. Haastattelussa selvisi, että toimintaterapeutit huomioivat toimintaan vaikuttavia tilannekohtaisia elementtejä toimintaterapiaprosessin aikana. Toimintaterapeutit muokkasivat omaa toimintaansa sopivammaksi asiakkaalle huomioimalla asiakkaan tilannekohtaisia elementtejä. Transactional Model of Occupation teoria ohjaa toimintaterapeuttia havainnoimaan toimintaan vaikuttavia tekijöitä laajasti ja näin ollen se ohjaa toimintaterapeuttia työskentelemään myös kulttuurisesti pätevämällä tavalla.

Toimintaterapeuttien haastatteluita tulkittiin Papadopouloksen ja Campinha-Bacoten teorioiden kautta. The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence käsittelee kulttuurista kompetenssia prosessina, jossa edetään vaiheesta toiseen: ensin saavutetaan kulttuurinen tietoisuus, sitten kulttuurinen tieto,

kolmantena kulttuurinen herkkyyks ja viimeisenä kulttuurinen kompetenssi.

Campinha-Bacoten *The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services* teoriassa kulttuurinen kompetenssi nähdään jatkuvana prosessina, joka kehittyy muttei tule ikinä valmiiksi. Toimintaterapeuttien haastatteluista tuli ilmi, että myös he kokivat kulttuurisen kompetenssin kehittymisen myös jatkuvana prosessina, joka kehittyy kokemuksen kautta. Tämän pohjalta *The Process of Cultural Competence in the Delivery of Health Care Services* teoria sopii paremmin myös haastateltavien toimintaterapeuttien näkemykseen kulttuurisen kompetenssin kehittymisestä. Voidaan todeta, että teorioista nousevat esille osaamiset, jotka ovat myös käytännön terapiatyössä toimintaterapeuttien käytössä. Voidaan myös tulkita, että toimintaterapeuteilta löytyy teoriassa nimettyjä kulttuurisen kompetenssin osa-alueita.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää toimintaterapian koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Haastateltavat kokivat, että tarpeeseen vastaavaa koulutusta toimintaterapeuteille monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelystä ei ole tarjolla. Koulutusta olisi hyvä olla enemmän. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää myös työelämässä olevien toimintaterapeuttien lisäkoulutuksen suunnittelemiseen. Haastateltavat kertoivat, että monikulttuurisuudesta löytyy koulutuksia, mutta toimintaterapian erityisosaamiseen liittyvää koulutusta kaivattiin. Haastatteluissa nousi esille, että moniammatillinen yhteistyö, tiedon jakaminen ja vastaanottaminen koettiin hyödyllisenä tapana edistää kulttuurista pätevyyttä. Toimintaterapeuttien verkostoituminen ja tiedon jakaminen monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelystä ja toimivista työtavoista olisi hyödyllistä.

Toimintaterapian opintojen aikana pitää myös kiinnittää huomiota kulttuurisen kompetenssin kehittymiseen, jotta opiskelijat saavat tarpeeksi tietoa kerryttääkseen kulttuurisia taitoja ja valmiuksia (Darawsheh ym. 2015, 17). Haastatteluista ilmeni, että kulttuurisesti itseä erilaisten ihmisten kohtaaminen olisi toimintaterapeuttien mielestä tehokas tapa edistää opiskelijoiden kulttuurista kompetenssia.

Asenteellinen kasvatus, omien ajatusten kyseenalaistaminen ja muokkaaminen kansainvälisyyden kautta korostuivat haastatteluiden perusteella tärkeiksi teemoiksi.

Haastateltavista suurin osa mainitsi asuneensa ulkomailla. He kertoivat tämän kokemuksen kehittäneen monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamista. Eräs haastateltavista kuvaili, että ulkomailla asumisen jälkeen käyttää kulttuurisen kohtaamisen osana alueita luonnostaan ja huomaamattaan. Toimintaterapeutit kertoivat myös kansainvälistymisen olevan hyvä tapa kehittää kulttuurista kompetenssia opintojen aikana. Opiskelijavaihdot ja yhteys vaihto-opiskelijoihin koettiin tapana, jolla voisi kehittää kulttuurista kompetenssia toimintaterapian opintojen aikana. Myös muulla tapaa eri kulttuurista tulevien ihmisten kohtaamista esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin monikulttuurisissa tapahtumissa suositeltiin tapana kehittää kulttuurista osaamista.

Toimintaterapeuttien haastatteluista sai vaikutelman, että kulttuurista tietoa tärkeämpää on asiakkaan kohtaaminen ja kuuntelu. Toimintaterapeutit toivat haastatteluissa ilmi, että kulttuuri on erilaista jokaisen ihmisen kohdalla ja tärkeintä on huomioida yksilöllisyys. Haastateltavat kokivat kuitenkin, että kulttuurin huomiointi on tärkeää toimintaterapiassa. Tiettyjä asioita on tärkeä huomioida ja tietää kulttuurista, jotta voidaan tuottaa tehokasta ja eettistä terapiaa toimintaterapian asiakkaille. Tärkeää on huomioida jokainen asiakas yksilönä ja tuottaa yksilölle suunniteltua asiakaslähtöistä toimintaterapiaa.

10.2 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus. Eettisessä tutkimuksessa tutkijan on huolehdittava, että tutkimussuunnitelma on laadukkaasti tehty, tutkimusasetelma on asetettu sopivasti ja raportointi on tehty hyvin. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa: tutkimuksen yksityiskohtainen suunnittelu, toteutus ja raportointi sekä tutkimustulosten aineistojen asianmukaista säilyttämistä koskevien kysymysten määrittely ja kirjaaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149-151.) Ihmistieteissä eettisiä kysymyksiä tulisi pohtia tutkimuksen jokaisessa vaiheessa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 19.)

Tutkimuksissa, jotka kohdistuvat ihmisiin tärkeitä eettisiä periaatteita ovat luottamuksellisuus, informointiin perustuva suostumus, seuraukset sekä yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20.) Näin ollen tutkimuksen eettisyyttä paransi, että Facebook-

julkaisussa oli kerrottu tutkimuksen aihe, toteutustapa sekä tutkittavien tunnistamattomuuden säilyminen (ks. Liite 3). Tutkimukseen ilmoittautuvat olivat jo näistä tietoisia Facebook-julkaisun kautta ennen kuin he olivat ilmoittautuneet tutkimukseen. Haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. Haastattelun alussa luettiin ääneen suostumus, jossa haastateltavilta kysyttiin vielä suostumus tutkimukseen osallistumiseen ja kerrattiin, että haastateltavien tunnistetiedot poistetaan opinnäytetyöstä. Suostumuksen lisäksi kerrottiin myös, että tutkimuksesta on mahdollista vetäytyä tiettyyn päivämäärään asti ja jos tämä tapahtuu, niin tutkittavan haastattelua ei käytetä opinnäytetyössä. Kaikki haastateltavat suostuivat haastatteluun suostumuksen läpikäymisen jälkeen.

Eettisiä kysymyksiä on tarkasteltu koko tutkimusprosessin läpi. Tutkimuksen tarkoitusta tulisi tarkastella eettisestä näkökulmasta, kuinka tutkimus parantaa tutkittavana olevaa tilannetta (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20). Opinnäytetyön tarkoitus on suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurisen kompetenssin kuvaaminen. Kulttuurista kompetenssia tarkastellaan, jotta monikulttuuristen asiakkaiden kulttuuria voitaisiin huomioida paremmin suomalaisessa toimintaterapiassa. Näin ollen tarkoitus on aseteltu niin, että se voi parantaa tutkittavana olevaa tilannetta.

Tutkimuksen laadukkuutta parantaa etukäteen tehty ja testattu haastattelurunko. Myös etukäteen mietityt lisäkysymykset parantavat laadukkuutta (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184). Näin toimittiin opinnäytetyön haastattelurungon kanssa (ks. Liite 2). Ennen varsinaisia haastatteluita tehty esihaastattelu auttoi myös haastattelurungon muotoutumisessa ja auttoi tekemään tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelurungon testaaminen antoi varmuutta haastattelurungon toimivuudesta myöhemmin haastateltavilla toimintaterapeuteilla. Harjoitteluhaastattelun avulla pääsi harjoittelemaan haastattelutilannetta, haastattelua sekä haastattelun tallentamista. Tutkimuksen laatua parantaa myös teknisestä välineistöstä huolehtiminen (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184). Haastattelua nauhoitettiin nauhurilla, älypuhelimella sekä tietokoneen Zoom-sovelluksella. Tämä takaa sen, että vaikka joku nauhoittamismenetelmistä kaatuisi niin toinen nauhoitusmenetelmä saa silti haastattelun tallennettua. Haastattelun litterointi nopeasti haastattelun jälkeen parantaa myös haastattelun laatua sekä luotet-

tavuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184.) Tämän takia opinnäytetyön haastattelut litoitiin nopeasti haastattelujen jälkeen 1-2 päivän sisällä. Aineisto hävitetään, kun opinnäytetyö on julkaistu. Tunnistetiedot on poistettu aineistosta ja tulokset on esitetty tavalla, josta ei voi tunnistaa haastateltavia. Aineiston käsittelyyn, hävittämiseen ja säilyttämiseen on laadittu Jyväskylän ammattikorkeakoulun ohjeiden mukainen tietosuojaseloste.

Tutkimuksen tekijöitä oli yksi. Tällä on hyviä vaikutuksia sekä haittavaikutuksia opinnäytetyön luotettavuuteen. Haastattelussa yksi haastateltava voi lisätä luotettavuutta, sillä kaikki haastattelut on tehnyt sama haastattelija samalla tyylillä. Puhelinhaastatteluissa yksi haastattelija selkeyttää haastattelun kulkua. Kaikki haastattelut toteutettiin puhelinhaastatteluna ja näin ollen observoijan puuttuminen ei haitannut. Observoija olisi voinut tosin huomioida, jos joihinkin kysymyksiin tai vastauksiin olisi tarvinnut lisää tarkennusta. Useampi tekijä opinnäytetyössä olisi mahdollistanut laajempaa ajattelua tiedonhaussa ja aineiston analysoinnissa.

Haastateltavat olivat itse saaneet ilmoittautua haastateltaviksi kriteerinä se, että haastateltavat työskentelevät monikulttuuristen asiakkaiden kanssa. Laaja rajaus mahdollisti sen, että toimintaterapeutit työskentelivät erilaisten asiakasryhmien kanssa. Yksi haastateltavista toimintaterapeuteista työskenteli enemmän lasten ja perheiden kanssa ja toinen taas aikuisten ja ikääntyneiden kanssa. Rajatumpi otos haastateltavista esimerkiksi asiakasryhmän iän mukaan olisi voinut mahdollistaa tarkemman haastattelurungon ja yksityiskohtaisemmat, tarkemmin määritellyt kysymykset. Haastateltavien laaja rajaus mahdollisti kuitenkin sen, että opinnäytetyössä näkyy yleisemmällä tasolla monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelevien toimintaterapeuttien käytännöt ja toimintatavat. Haastattelurungon teemat ja apukysymykset oli laajasti aseteltu, jotta haastateltavat saivat kertoa laajasti omista kokemuksistaan ja työnsä näkökulmasta. Haastattelurunkoa testattiin esihaastattelun avulla ja muokattiin tämän jälkeen lisäämällä lisäkysymyksiä. Haastattelukysymykset yritettiin pitää suhteellisen avoimina johdattelun välttämiseksi.

10.3 Jatkotutkimusaiheet

Kulttuurisen kompetenssin suomalaisia tutkimuksia on tehty hoitotyön- sekä terveydenhoitajien näkökulmasta. Toimintaterapeuttien kulttuurisesta kompetenssista ei löytynyt suomalaista tutkimusta. Kansainvälisiä tutkimuksia löytyi kulttuurisesta kompetenssista toimintaterapian näkökulmasta. Lisätutkimus suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurisesta pätevyydestä olisi hyödyllistä. Tämän tutkimuksen otos oli pieni, joten suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurisesta kompetenssista tarvitaan lisää tutkimusta suuremmalla otoksella. Tulisi tutkia toimintaterapeutteja erilaisissa työtehtävissä, jotta kulttuurista kompetenssia voitaisiin huomioida laajemmin. Kartoittamalla laajemmin suomalaisten toimintaterapeuttien kulttuurisen kompetenssin nykytilaa voidaan huomioida kehittämiskohdat. Kun kehittämiskohdat on selvitetty, haastateltavien toivomaa toimintaterapeuttien tarpeisiin sopivaa koulutusta voidaan lähteä kehittämään ja tuottamaan.

Lähteet

Alitolppa-Niitamo, A. & Fågel, S. & Säävälä, M. 2013. Olemme muuttaneet ja kotoutumme maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Vaasa: Kirjapaino Fram, 7.

American Occupational Therapy Association. 2015. Occupational therapy code of ethics (2015). American Journal of Occupational Therapy, 69(Suppl. 3), 6913410030. Viitattu. 10.3.2020.

file:///C:/Users/roosm/Downloads/6913410030p1%20(1).pdf

Campinha-Bacote, J. 2002. The Process of Cultural Competence in the Delivery of Healthcare Services: A Model of Care. Journal of Transcultural Nursing. Vol 13 No. 3. Sage Publications, 181-184.

Campinha-Bacote, J. 2011. Coming to Know Cultural Competence: An Evolutionary Process. International Journal for Human Caring. 44-45.

Castro, D. & Dahlin-Ivanoff, S. & Mårtensson, L. 2014. Occupational therapy and culture: a literature review. Scandinavian Journal of Occupational Therapy, 412.

Darawsheh, W. & Chard, G. & Eklund, M. 2015. The Challenge of Cultural Competency in the Multicultural 21st Century: A Conceptual Model to Guide Occupational Therapy Practice. The Open Journal of Occupational Therapy: Vol. 3. No. 2, Article 5. 16-17.

Finto, YSA – yleinen suomalainen asiasanasto. Viitattu 5.12.2019. <https://finto.fi/fi/>

Fischer, A. & Marterella, A. 2019. Powerful Practice: A Model for Authentic Occupational Therapy. USA: Center for Innovative OT Solutions, Inc., 16-17, 23-25,64.

Geldof, G. 2016. Superdiversity in the heart of Europe: How migration changes our society. Leuven/ Den Haag: Acco. 38.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino. 19-20,72,97,138,184.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. 1948. Viitattu 15.1.2020.

https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/05/YK_Ihmisoikeuksien-julistus.pdf

Jyväskylän ammattikorkeakoulu toimintaterapeutin saavutettava osaaminen. Viitattu 13.4. 2020. https://asio.jamk.fi/pls/asio/asio_rakenne_julkaisu.rakenne_komp_osaa-misalue?ckohj=STT&csuunt=99999&cvuosi=9S&caste=N&cark=2019-2020

Kaunio, A. 2018. Vuorovaikutus ja kulttuurien välinen viestintä. Viitattu 3.12.2019. <https://monikulttuurinosaaminen.wordpress.com/vuorovaikutus-ja-kulttuurien-valinen-viestinta/>

Papadopoulus, I. 2008. The Papadopoulos, Tilki and Taylor Model for Developing Cultural Competence. Viitattu 5.12. 2019. <http://ieneproject.eu/download/Outputs/intercultural%20model.pdf>

Papadopoulos, I. & Helman, C. & Purnell, L. 2006. Transcultural Health and Social Care Development of Culturally Competent Practitioners. Churchill Livingstone Elsevier. 10-18,22-23.

Ruusuvuori, J. & Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 11.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 15.3.2020.)

Srivastava, R. 2007. The healthcare professional's guide to clinical cultural competence. Canada: Elsevier Canada. xi,6,9,14-15.fis

Suarez-Balcazar, Y. & Rodawoski, J. & Balcazar, F. & Taylor-Ritzler, T. & Portillo, N. & Barwacz, D. & Wills, C. 2009. Perceived Levels of Cultural Competence Among Occupational Therapists. American Journal of Occupational Therapy, 499, 504.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu]. ISSN=1797-5379. Vuosikatsaus 2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.12.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vaerak/2018/02/vaerak_2018_02_2019-06-19_tie_001_fi.html

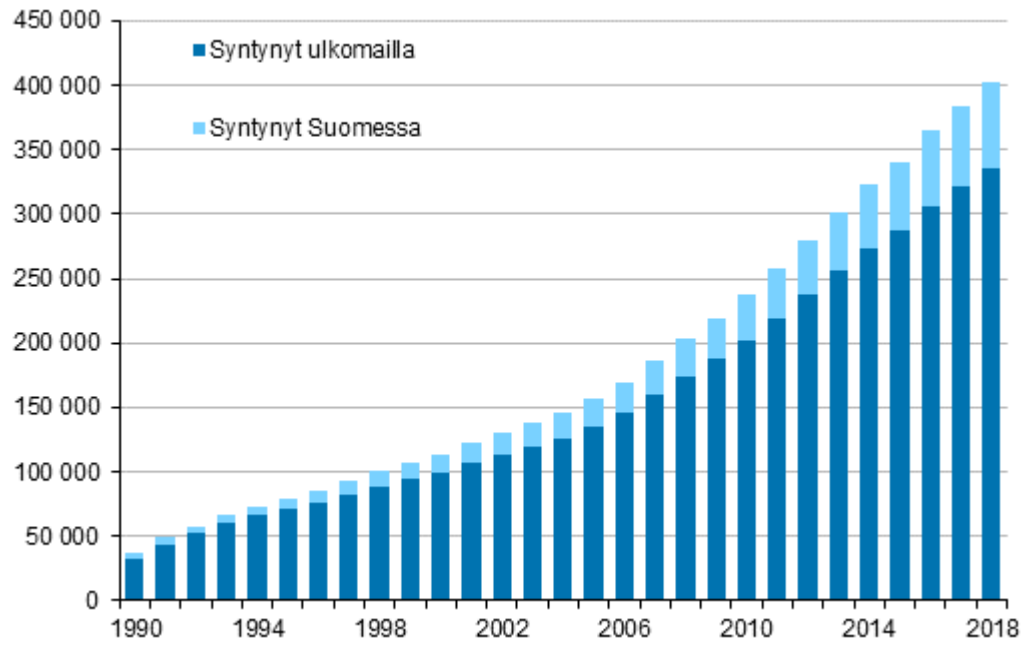
Terveystieteiden tutkimuskeskus (ETENE) julkaisuja 1). 2001. Viitattu. 12.2.2020. <https://etene.fi/documents/1429646/1559098/ETENE-julkaisuja+1+Terveystieteiden+yhteinen+arvopohja%2C+yhteiset+tavoitteet+ja+periaatteet.pdf/4de20e99-c65a-4002-9e98-79a4941b4468/ETENE-julkaisuja+1+Terveystieteiden+yhteinen+arvopohja%2C+yhteiset+tavoitteet+ja+periaatteet.pdf>

Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet. Viitattu 12.4.2020. [file:///C:/Users/roosm/Downloads/toimintaterapeutin%20ammattieettisetohjeet2011%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/roosm/Downloads/toimintaterapeutin%20ammattieettisetohjeet2011%20(4).pdf)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. 87-88, 107, 109, 119, 122, 149-151.

Liitteet

Liite 1. Ulkomaalaistaustaisten määrä Suomessa 1990-2018

Liite 2. Teemahaastattelun runko

Teemat	Apukysymykset
Haastateltavan taustatiedot	<ul style="list-style-type: none"> - Kauanko olet työskennellyt monikulttuuristen asiakkaiden kanssa? - Millainen on työnkuvasi? Ketä ovat asiakkaasi? Millaisista työtehtävistä työsi koostuu?
Monikulttuurisuus näkyvyys työssä	<ul style="list-style-type: none"> - Kuinka usein kohtaat monikulttuurisia asiakkaita työssäsi? - Kuinka paljon työajastasi työskentelet monikulttuuristen asiakkaiden kanssa? - Miten monikulttuurisuus näyttäytyy työssäsi?
Monikulttuurisuuden huomiointi työssä	<ul style="list-style-type: none"> - Kuinka valmistaudut monikulttuurisen asiakkaan kohtaamiseen? - Teetkö etukäteen erilaisia valmisteluja kohdatessasi monikulttuurisen asiakkaan? esim. tiedonhankinta kulttuurista, kulttuuriin liittyvien seikkoja esimerkiksi terveystieteiden tai uskonnon huomiointi - Millä tavalla huomioit monikulttuurisuutta toimintaterapian prosessin aikana?
Työskentelytapojen mukauttaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Kuinka asiakkaan monikulttuurisuus vaikuttaa toimintaterapian prosessiin ja työskentelytapoihin? - Millä tavoin mukautat toimintatapojasi asiakkaan monikulttuurisuuden huomiointiseksi? esim. kulttuuriset taidot, käyttäytyminen ja kommunikointi
Työskentelyn mahdollisuudet, haasteet ja keinot	<ul style="list-style-type: none"> - Millaisia haasteita/erityispiirteitä kohtaat työskennellessäsi monikulttuuristen asiakkaiden kanssa? - Millaisia keinoja olet löytänyt haasteiden ylipääsemiseen? - Millaisia mahdollisuuksia on monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelyssä? - Kertoisitko konkreettisen esimerkin tilanteesta, jossa kulttuurinen osaaminen on ollut heikkoa ja tilanteen, jossa kulttuurinen osaaminen on ollut taitavaa?
Koulutus	<ul style="list-style-type: none"> - Millaista koulutusta olet saanut monikulttuurisuudesta ja/tai monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelystä? - Millaista koulutusta olisi hyvä olla tarjolla? - Miten kulttuurista kompetenssia tulisi huomioida toimintaterapian koulutuksessa?
kyvyt ja taidot	<ul style="list-style-type: none"> - Millaiset kyvyt ja taidot ovat tärkeitä toimintaterapeutille kohdatessa kulttuurisesti erilaisia asiakkaita? - Miten kulttuurista kohtaamista ja osaamista voisi kehittää?

Liite 3. Haastateltavien hakemus

Työskenteletkö monikulttuuristen asiakkaiden kanssa?

Olen Roosa Turunen toimintaterapian opiskelija Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä aiheenani ”Kulttuurinen kompetenssi toimintaterapiassa”. Opinnäytetyöni tarkoitus on selvittää, kuinka monikulttuuriset asiakkaat huomioidaan toimintaterapiassa ja millaisia käytäntöjä toimintaterapeuteilla on monikulttuurisen asiakkaan kohtaamiseen.

Opinnäytetyöni tuottaa myös tietoa Jyväskylän ammattikorkeakoululle kulttuurisesta kompetenssista toimintaterapiassa, jotta tätä voitaisiin huomioida uudessa opintosuunnitelmassa. Monikulttuuriset asiakkaat ovat kasvava kohderyhmä suomalaisessa toimintaterapiassa ja haluaisin opinnäytetyötäni varten haastatella toimintaterapeuteja, jotka työskentelevät monikulttuuristen asiakkaiden kanssa. Lähde mukaan tuomaan lisää tietoa kulttuurisesta osaamisesta!

Haastattelu toteutetaan teemahaastatteluna etänä tammikuussa ja helmikuun alussa sinun aikatauluusi sopien. Haastattelu kestää noin. 30 minuuttia. Haastattelu nauhoitetaan ja pyydän sinua täyttämään sitä ennen kirjallisen sopimuksen haastatteluun osallistumisesta. Kerätty materiaali käsitellään luottamuksella, eikä sinuun tai asiakkaasi liittyviä tunnistettavia tietoja tuoda esiin opinnäytetyöprosessin aikana. Olisi hienoa, kuulla kokemuksiasi monikulttuuristen asiakkaiden kanssa työskentelystä. Ilmoittaudu mukaan haastateltavaksi sähköpostitse tai yksityisviestillä. Vastaa mielelläni kysymyksiini opinnäytetyöstäni. Olethan pian yhteydessä osallistumisestasi.

Kiitos mielenkiinnostasi ja osallistumisestasi!

Terveisin, Roosa Turunen

Liite 4. Suostumus

Suostumus opinnäytetyön haastatteluun ja tietojen julkaisemiseen opinnäytetyön kirjallisessa julkaisussa.

Annan suostumukseni haastatteluun Kulttuurinen kompetenssi toimintaterapiassa opinnäytetyötä varten. Annan suostumukseni siihen, että ilman tunnistetietoja haastattelussa kerättyä materiaalia voidaan hyödyntää kirjallisessa opinnäytetyössä.